

УДК [338.48-44(1-22):334.7] (477.75)

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ АРК**Рихлицька Х.М.**

ПВНЗ Європейський університет

В статье определены основные составляющие, цели и сформирован механизм развития сельского зеленого туризма в Крымском регионе, очерчен круг проблем и предложены стратегические направления развития.

Ключевые слова: *препятствия, кластеры, механизм развития, цели, задания.*

The components and the goals are determined and mechanisms of green rural tourism development are formed in the Crimean region, the sectors of problems are described and strategic ways of development are offered in the article.

Key words: *obstacles, clusters, mechanism of development, goals, tasks.*

Постановка проблеми. Сільський зелений туризм довів свою ефективність при вирішенні проблем характерних для сільської місцевості. За допомогою активізації туристичної діяльності на сільських територіях відбувається стимулювання підприємництва та збільшується кількість платежів, які поступають до місцевих бюджетів. На сучасному етапі процес розвитку туристичної діяльності сільських територій потребує впровадження більш ефективних методів стратегічного управління. Оскільки сучасна практика організації сільського зеленого туризму відбувається шляхом організації кластерів, однак, відсутність досвіду в організації кластерних об'єднань призводить до непорозумінь серед учасників кластеру та організацій, які здійснюють управлінські процеси, що зменшує ефективність кластеру та розвиток цього туристичного сектору в цілому. На фоні нормативно-правової незахищеності цього виду туристичної діяльності процеси розвитку відбуваються достатньо повільно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та науково-методичні основи розвитку сільського зеленого туризму висвітлені в працях Васильєва В.П., Мельниченко С.В., Кошулько О. П., Кравцов С.С., Разгуляєва Я.О., Ткачук В.І. та ін. Специфікою кластерного розвитку в туристичній діяльності займалися такі науковці Стеченко Д. М., Черноіванова Е. Н., Бойко М. Г., Шестакова А. В.. Для сільського зеленого туризму кластерні основи управління розвивали Головацька В.В., Костириця М.М., Грицку-Андрієш Ю.П.. Проте питання розвитку сільського зеленого туризму АРК залишаються не достатньо вивченими та потребують подальшого висвітлення, що обумовило написання статті за цією тематикою.

Постановка завдання. Визначити основні перешкоди які впливають на формування діяльності розвитку кластерів. Розробити складові, цілі та завдання механізму розвитку сільського зеленого туризму в АРК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток сільського зеленого туризму на території Кримського півострова відбувається шляхом формування кластерів. У тенденції є відображенням сучасних структурних зрушень та переорієнтації з галузевого принципу управління на управління в межах сконцентрованих та взаємозалежних груп підприємств, які мають спільну мету та об'єднують наявні ресурси для її досягнення. Важливим принципом для формування успішного кластерного об'єднання є принцип кооперації та узгодженість діяльності підприємств різного функціонального призначення [1, с. 208; 5, с.403].

Необхідно відмітити, що переорієнтація процесів розвитку сільського зеленого туризму АРК на кластерний принцип управління суттєво змінив становище окремих об'єктів сільського зеленого туризму. Оскільки, у більшості випадків, власники сільських садіб не мають відповідного досвіду та освіти для здійснення туристичної діяльності. Окремі об'єкти сільського зеленого туризму не могли утворити конкурентоспроможний туристичний продукт.

На сьогоднішній день власники об'єктів сільського зеленого туризму АРК отримали можливість формувати комплексний та завершений туристичний продукт завдяки спільним можливостям та використовуючи матеріальні бази інших учасників кластеру. За умов такої організації діяльності головна мета кластеру важливіша за внутрішню конкуренцію між власниками об'єктів сільського зеленого туризму, що на даному етапі розвитку є поштовхом для розвитку туристичної діяльності на сільських територіях.

Разом з цим кластерна форма розвитку сільського зеленого туризму дозволяє спільне вирішення проблем. Це стосується: соціальних проблем (прибирання територій, покращення благоустрою територій, лобювання інтересів окремого сільського пункту у органах місцевої влади), витрат на рекламу (рекламування туристичних особливостей кластеру, а не кожного окремого об'єкту суттєво зменшує затрати на рекламування), участі у грантових проектах (міжнародне цільове фінансування під реалізацію окремого туристичного проекту).

Аналіз сфери сільського зеленого туризму Кримського регіону довів існування низки проблем, які потребують вирішення. Проблематика цієї сфери може бути поділена на декілька сфер, а саме: проблеми взаємодії об'єктів даної сфери з галузевими структурами півострова; проблема взаємодії профільних громадських об'єднань регіонального та державного значення.

Взаємодія учасників ринку сільського зеленого туризму з іншими галузями економіки регіону потребує більш інтенсивної співпраці. Зокрема необхідно надавати уваги інтеграційним процесам туристичної галузі та сектору сільського зеленого туризму. На даному етапі розвитку можливо констатувати той факт, що взаємодія учасників туристичної галузі регіону та власників об'єктів сільського зеленого туризму практично відсутня. Насамперед, треба інтегрувати процеси розвитку сільського зеленого туризму в межі стратегічного розвитку туристичної галузі Кримського півострова. Метою туристичної галузі Кримського півострова є диверсифікація туристичних послуг для забезпечення цілорічного попиту на відпочинок в межах регіону з високим ступенем конкурентоспроможності туристичних продуктів, та формування раціональної системи використання та відновлення ресурсної бази. У межах досліджуваної мети для планомірного розвитку сільського зеленого туризму доцільно виділити такі завдання: впровадження нових форм організації дозвілля для споживачів сільського зеленого туризму; впровадження єдиної системи категоризації засобів розміщення та стандартів якості для контролю за кінцевим туристичним продуктом; розробка маркетингових та фінансово-економічних заходів підтримки об'єктів сільського зеленого туризму північно-західних та східних районів. Аналіз галузі сільського зеленого туризму Кримського регіону довів, що регіональні органи влади, органи місцевого самоуправління надають уваги розвитку сільського зеленого туризму, здійснюючи законотворчі процеси. Однак, ще залишаються невизначеними проблеми фінансово-економічної підтримки об'єктів сільського зеленого туризму, проблеми розвитку інфраструктури західних, східних та північних областей.

Інша проблема на шляху розвитку сільського зеленого туризму – це проблема взаємодії регулюючих органів. Власники об'єктів сільського зеленого туризму виділять такий спектр проблем, що необхідно вирішити саме на рівні регулюючих органів у цій сфері, серед яких:

- правова незахищеність власників об'єктів сільського зеленого туризму перед контролюючими органами;
- окремі питання з ліцензуванням та сертифікації;
- необхідність переводити землю (змінювати її цільове призначення);
- розробка програм розвитку сільського зеленого туризму для західних та східних районів півострова;
- не розвинена інфраструктура (немає хорошого дорожнього покриття, транспортного сполучення, невирішені питання, щодо збору сміття).

Разом з вище зазначеною проблематикою існують неузгодження у діяльності профільних громадських об'єднань регіонального та державного рівня. Цей факт виявляється у повній неузгодженості дій названих організацій. Це проявляється у відсутності єдиної інформаційної бази об'єктів сільського зеленого туризму, у адаптуванні різних моделей розвитку сільського зеленого туризму, у різній організації навчального процесу, у неузгодженості в питанні категоризації засобів розміщення, у співпраці з різними іноземними профільними організаціями.

Сформовані кластери сільського зеленого туризму АРК представляють собою в структурному розумінні спрощену систему кластеру. Як засвідчив науковий досвід [2, с.102; 4, с.205], для організації різних ділянок процесу туристичної діяльності, його оптимальний склад має наближатися до такого: основний елемент, який відповідає за створення туристичних послуг; елемент, що здійснює обслуговування основного елементу; елемент допоміжний, життєзабезпечуючий елемент.

На практиці кластерні об'єднання сільського зеленого туризму мають інший склад: основний елемент виробництва послуг представлений об'єктами сільського зеленого туризму (сільські садиби, особисті фермерські господарства, ферми з контактними зоопарками), які повністю формують дану групу підприємств, надаючи послуги з розміщення, харчування, організують дозвілля; сервісний, допоміжний та життєзабезпечувальний елементи туристичного кластеру утворюють профільні громадські об'єднання.

На сучасному етапі розвитку громадське об'єднання відіграє основну роль у формуванні та подальшій життєдіяльності кластеру, об'єднуючи всі елементи останнього, окрім сектору виробництва туристичних послуг. Це відбувається за рахунок залучення фахівців різних підприємств та організацій до діяльності профільного громадського об'єднання.

Усі вище зазначені проблеми на шляху до планомірного розвитку сектору сільського зеленого туризму доцільно вирішувати за допомогою організаційно-кластерного механізму розвитку досліджуваної галузі (рис.1).

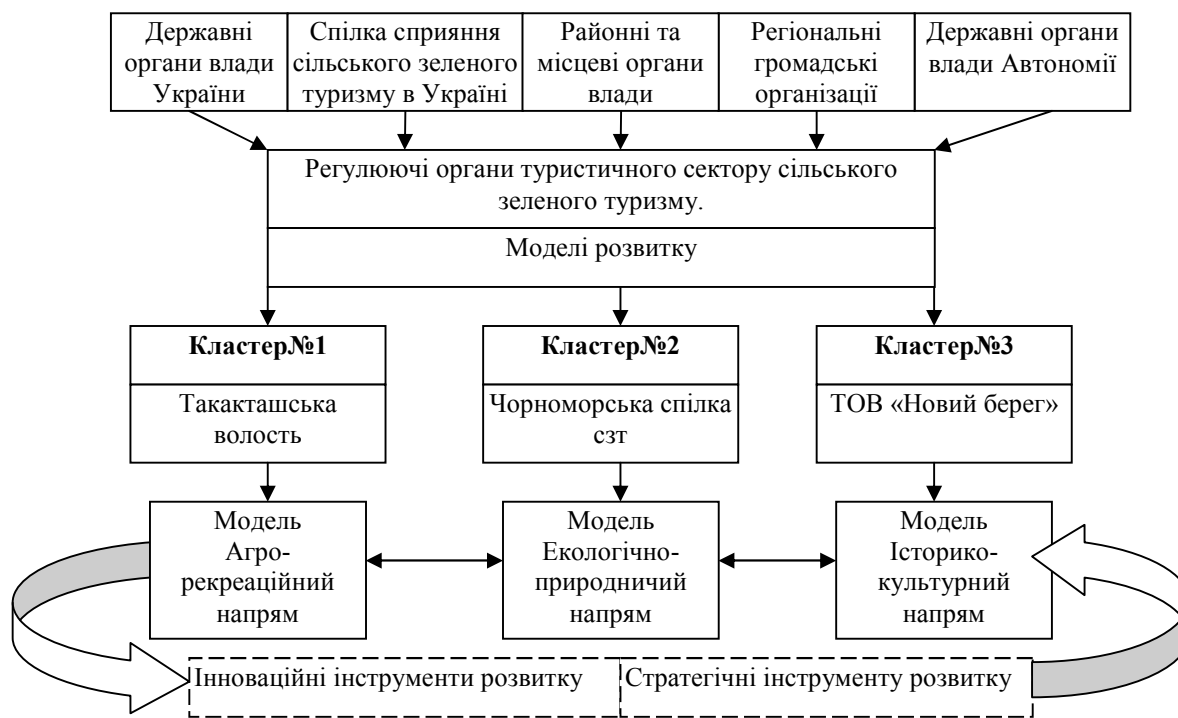

Рис. 1 Організаційно-кластерний механізм розвитку сільського зеленого туризму АРК.

Організаційно-кластерний механізм управління кластерами сільського зеленого туризму є системою елементів (суб'єктів організаційної структури, цілей, завдань, методів та функцій), об'єктів управління та ресурсів, сукупність яких призводить до цілеспрямованого перетворення елементів управління в єдину систему, координовану для забезпечення необхідного стану сектору туристичної діяльності, яка має результат у вигляді соціально-економічного ефекту.

Основною функціональною одиницею організаційно-кластерного механізму є кластер. Як довів аналіз існує низка проблем в організації діяльності кластерів, які потребують доопрацювання.

Організаційно-кластерний механізм формує взаємодію регулюючих органів туристичного кластеру, якими виступають органи державної та регіональної влади, профільні громадські об'єднання, яка направлена на формування моделей розвитку наявних кластерів сільського зеленого туризму на основі інноваційних та стратегічних інструментів.

Сьогодні наявні в АРК кластери, на жаль, як доводить аналіз, не мають чіткої направленості на розвиток тих напрямів розвитку сільського зеленого туризму на який вони можуть бути орієнтовані (завдяки специфіці території, в якій відбувається організація даної туристичної діяльності та можливостям окремих об'єктів). Надаючи послуги первинного характеру, власники підприємств сільського зеленого туризму до кінця не усвідомлюють широту можливості застосування різних сфер послуг в їх форматі. З іншого боку слід зауважити, необхідність для профільних громадських організацій розробити відповідні стратегії для кожного кластеру. Спонукаючи власників об'єктів сільського зеленого туризму в межах одного кластерного об'єднання впроваджувати нові туристичні продукти в межах орієнтованих на певний вид туристичної діяльності.

Для АРК буде доцільним розробити моделі розвитку сільського зеленого туризму за такими напрямками: історико-культурний; агро-рекреаційний; еколого-природничий. Необхідно використовувати ряд різних наявних на ринку засобів, які будуть формувати певну модель розвитку кожного кластеру на ринку, а саме модель має реалізуватися через ціль, послуги, ресурси та набір методів реалізації.

Аналіз туристичних послуг дає можливість враховувати потреби споживачів. Ми пропонуємо такі напрямки розвитку туристичних послуг, але їх впровадження потребує методичних шляхів реалізації, які мають враховувати таке: перш за все кожен з кластерів має формувати певний маршрут, який дозволить усім споживати послуги, що пропонуються. Бути конкурентоспроможними можна, реалізувавши декілька напрямів: розроблення маршрутних карт надання послуг залежно від потреб відпочивальників; узгодженість маршрутів із взаємодіючими суб'єктами (можливість споживати послуги не тільки виробництва в межах кластеру, а й інших суб'єктів представників даного ринку).

Основна стратегічна мета кластерів сільського зеленого туризму АРК є збільшення ефективності від діяльності, а саме: збільшення кількості потенційних споживачів, розширення асортименту послуг, просування власного туристичного продукту, підвищення якості туристичного продукту.

Набір послуг для кожної моделі буде реалізуватися з урахуванням векторної направленості кластеру та специфіки вже наявного асортименту туристичних послуг. Важливим аспектом на цьому

етапі є активізація профільних громадських об'єднань регіонального значення для спрямування кожного кластера у межах обраної моделі.

Історико-культурний напрям відображається у вивченні та ознайомленні з культурним надбанням багатогранного етнічного складу з історичними та гастрономічними особливостями конкретної сільської території Кримського півострова. На сучасному етапі даний напрямок розвинений найбільше, адже на території Кримського півострова існує мережа культурно-етнографічних центрів різних етнічних груп, також існує тенденція формування тематичних музеїв на матеріальній базі сільської садиби, що є основою для організації дозвілля туристів у формі проведення культурно-масових заходів та тематичних майстер-класів.

Агро-рекреаційний напрям є дуже актуальним для розвитку сільського зеленого туризму, оскільки, більшість послуг пов'язана з традиційними формами туристичного дозвілля, а за висновками маркетингового опитування, була встановлена зацікавленість туристів у організації їх дозвілля за допомогою саме аграрно-туристичних послуг. На даний час напрям припускає участь відпочивальників у веденні домогосподарства, організації аграрних екскурсій, продаж екологічно чистої продукції відпочивальникам (продаж м'ясної, молочної продукції, овочів та фруктів). Агротуризм повинен пропонувати більш широкий набір послуг, а саме: відпочинок у сільській місцевості (відпочинок вихідного дня, святковий відпочинок, відпочинок на канікулярний період), активний туризм та агроспорт (польові ігри, активні види спорту); екскурсії та агророзваги (мандрівки рослинними лабіринтами, канатні стежки), оздоровча діяльність (іпотерапія, ароматерапія, апітерапія) [3, с. 32].

Еколого-природничий напрям ґрунтується на екологічних основах організації туристичної діяльності: екскурсії екологічними маршрутами, навчання бережного ставлення до навколишнього середовища, бережного використання природних ресурсів. На сьогодні в рамках цього напрямку реалізують піші та велосипедні прогулянки по навколишніх місцях, тематичні майстер-класи з фіто-гомеопатії. Проте, дані форми організації дозвілля туристів можуть бути доповнені такими: пізнавальне спрямування (ознайомчі екскурсії організовані на природних територіях з унікальними рослинним та тваринним світом); наукове спрямування (вивчення видів флори та фауни, які є ендемічними, рідкісних природних явищ), яке супроводжується фотоспостереженнями; спортивне спрямування (заняття активними видами спорту з попутним ознайомленням з місцевими ландшафтами, флорою та фауною).

Впровадження нових видів організації дозвілля відпочивальників дозволять диверсифікувати функціональну структуру туристичного сектору сільського зеленого туризму, що призведе до збільшення попиту на туристичні послуги, які не обмежуються часовими та кліматичними умовами.

Ресурсами для забезпечення моделі будуть виступати матеріальні бази об'єктів сільського зеленого туризму, інтелектуальний потенціал профільних громадських організацій, повноваження районних та регіональних органів влади, природні, історичні та культурні ресурси Кримського регіону, фінансові та економічні засоби забезпечення діяльності програм розвитку даного сектору туристичної галузі, потенціал галузевих структур Кримського регіону.

Методи реалізації даних моделей – це набір інноваційних та стратегічних інструментів, які забезпечує організаційно-кластерний механізм.

Ефективний розвиток сектору сільського зеленого туризму потребує впровадження стратегічних інструментів, які будуть відповідати за адаптацію кластерів сільського зеленого туризму до факторів внутрішнього середовища шляхом змінення їх внутрішньої організації, пошуком нового конкурентоспроможного шляху організації поведінки взаємодії на всіх економічних рівнях. Стратегічні інструменти розвитку будуть реалізуватися за допомогою складання плану бізнес-операцій, дій кластеру сільського зеленого туризму, в якому будуть позначені відомості про об'єкти кластеру, що входять до його складу, а також туристичний продукт, ринок збуту, організації операцій та ефективність від туристичної діяльності.

Інноваційні інструменти організаційно-кластерного механізму зумовлять розроблення маркетингового управління кластерами сільського зеленого туризму, що виражатиметься в певній послідовності дій об'єктів кластерів сільського зеленого туризму, які мають бути інтегровані для досягнення поставлених цілей. Також у рамках інноваційного інструментарію організаційно-кластерного механізму доцільна реалізація комунікаційних технологій для покращення організації туристичної діяльності у секторі сільського зеленого туризму в АРК.

Висновки. На сьогоднішній день розвиток сільського зеленого туризму АРК відбувається за допомогою кластерів, діяльність яких має ґрунтуватись, перш за все, на диференціації напрямів діяльності. Що надасть змогу утворити нові туристичні продукти через процеси інтеграції кластерів. Інтеграція останніх можлива шляхом створення організаційно-кластерного механізму, який буде сприяти вирішенню проблем, як у межах кластерного утворення так і в межах районного та регіонального значення. Що буде відображатися у поєднанні цілей сектору сільського зеленого туризму з стратегічною метою розвитку туристичної галузі АРК, впровадженні моделей розвитку кластерів за різними напрямками, погодженням діяльності профільних громадських організацій, розробці методології поступової зміни структури туристичного кластеру сільського зеленого туризму, впровадження маркетингових інструментів.

Література

1. Бойко М.Г. Методичні аспекти формування кластерів у туризмі / М.Г. Бойко// Вісник / Донбаська держ. машинобудів. акад. – Краматорськ, 2006. – №3 (5) – С. 207–211.
2. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: навчальний посібник / Гонтаржевська Л.І. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.
3. Зінько Ю.В. Інноваційні форми занять в сільському туризмі та агротуризмі / Ю.В. Зінько // Науковий вісник. Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – К., 2011. – Вип. 163 ч. 1 – С. 30–38.
4. Протер М. Е. Стратегія конкуренції: навчальний посібник / Портер М. Е.; [пер. з англ.. А. Оліник, Р. Скільський.] – К.: Основи, 2000. – 309 с.
5. Шутенко Н.В. Розробка стратегії розвитку туризму в Харківській області на основі просторової агломерації локальних, регіональних та транскордонних туристських кластерів / Шутенко Н.В. // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. – 2011. – Вип.98. – С. 403-408.